

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Соціальна робота
та
соціальна освіта

Випуск 1 (8)

Умань – 2022

ISSN 2618-0715

Журнал «Соціальна робота та соціальна освіта». 2022 р., Випуск 1(8). Виходить 2 рази на рік.
Заснований у 2018 р.

Засновник: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Зареєстровано Міністерством юстиції України (свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 23260-13100Р).

Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України **категорії Б** (наказ МОН України від 26.11.2020 № 1471), в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт (231 – Соціальна робота; 011 – Освітні, педагогічні науки; 015 – Професійна освіта; 016 – Спеціальна освіта).

Редакційна колегія:

Коляда Н. М. (головний редактор) – доктор пед. наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Кравченко О. О. (заступник головного редактора) – доктор пед. наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Албул І. В. – кандидат пед. наук, доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Байрамов Е. А. – доктор філософії з економіки, Бакінський університет бізнесу (Азербайджан).

Безлюдний О. І. – доктор пед. наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Бекмагамбетова Р. К. – доктор пед. наук, професор, Казахський Національний педагогічний університет імені Абая, м. Алмати (Казахстан).

Вікторова Л. В. – доктор пед. наук, професор, Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка.

Журавель Я. В. – кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету, Академія праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ).

Кочубей Т. Д. – доктор пед. наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Маршалек Л. – доктор габілітований, професор, професор факультету гуманітарних наук та інформатики, Мазовецька Публічна Школа, Плоцьк (Польща).

Міщенко М. С. – кандидат психол. наук, доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Павліций Д. О. – доктор філософії з економіки, голова гміни Громадка (Польща).

Панченко Є. А. – кандидат пед. наук, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Пеши І. В. – кандидат пед. наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Поліщук В. А. – доктор пед. наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Рассказова О. І. – доктор пед. наук, професор, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Сафін О. Д. – доктор психол. наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Семигіна Т. В. – доктор політ. наук, професор, член Національного агентства кваліфікацій.

Сейко Н. А. – доктор пед. наук, професор, Житомирський державний університет імені Івана Франка.

Слозанська Г. І. – доктор пед. наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Смирнова-Трибульська Є. М. – доктор пед. наук, професор, Силезький Університет (Польща).

Федяєва В. Л. – доктор пед. наук, професор, Херсонський державний університет.

Чорнодід І. С. – доктор екон. наук, Академія праці, соціальних відносин і туризму.

Хробак С. – доктор габілітований, професор, декан факультету педагогічних наук, Університет імені Кардинала Стефана Вишинського, Варшава (Польща).

Якимчук Б. А. – кандидат психол. наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку вченою радою

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(протокол № 15 від 24 травня 2022 р.)

Адреса редакції: 20308, м. Умань, вул. Садова, 28, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. До журналу «Соціальна робота та соціальна освіта»

Тел.: (04744) 3-53-08; E-mail: soc_rob_osv.udpu@ukr.net

ЗМІСТ

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Сухомлинська Ольга. Понятійно-термінологічна система педагогічної науки як предмет наукових досліджень	5
Радул Валерій. Екзистенціалізм та діяльність (порівняльна характеристика розвитку особистості)	18
Андрійчук Наталя, Кухарьонук Світлана. Основні чинники розвитку інклюзивної освіти в скандинавських країнах	29
Наровлянський Олександр. Туристсько-екскурсійна діяльність у системі роботи організації «Пласт» у міжвоєнний період на Західній Україні	38
Ціпан Тетяна. Основні конструкти науково-педагогічної спадщини професора Т. Д. Дем'янюк	49

**ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Балогова Беата, Ковальчук Юлія. Причини та наслідки вікової дискримінації – ейджизму – людей похилого віку в інституційному просторі	56
Дворник Олена. Аналіз стану надання соціальних послуг сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах	65
Дзюба Наталія. Соціальний маркетинг як підхід ефективної стратегії формування здорового способу життя молоді (теоретичний аспект)	77
Ковальчук Наталія. Соціальний погляд на проблематику босингу в трудових колективах: проблеми сьогодення та шляхи їх подолання	88
Суменко Тетяна. Формування соціальної компетентності дітей із складними порушеннями розвитку засобами музичного мистецтва в умовах реабілітаційного центру	96
Таран Альона. Особливості спілкування в інклюзивному освітньому середовищі	105
Хворова Ганна, Котлова Людмила, Котловий Сергій. Організаційно-педагогічні умови надання соціальної послуги денного догляду за дітьми з інвалідністю	113

**ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Семигіна Тетяна, Палатна Дарія. Підхід, орієнтований на сильні сторони, у роботі з територіальними громадами: огляд міжнародної практики	123
Поліщук Віра, Олексюк Наталія, Лещук Галина. Упровадження перспективи сильних сторін у практику діяльності університетів третього віку	136
Прожога Ірина. Досвід застосування дистанційної психодрами в соціальній роботі при проживанні кризи пандемії	145
Солнишкіна Аліна. Практичні аспекти імплементації державного стандарту соціальної послуги профілактики	152
Кравченко Оксана, Войтовська Алла, Лисенко Анна, Сарнацька Аліна. Формування гендерно недискримінаційного середовища в умовах закладу вищої освіти	160

МОЛОДІЖНА РОБОТА. МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА

Левченко Наталія. Формування індивідуальної освітньої траєкторії докторів філософії з соціальної роботи в контексті підготовки до молодіжної роботи171

Ящищак Ірина. Напрями соціальної підтримки студентів в університетах США 183

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Коляденко Світлана, Літяга Інна. Реалізація студентоцентрованого підходу у процесі підготовки фахівців соціальної сфери (на прикладі Житомирського державного університету імені Івана Франка) 191

Пустовіт Григорій. Культура як домінанта у змісті професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі культури 199

Шетеля Наталія. Систематизація елементів теоретико-методологічної основи проектування аксіорозвивального середовища під час професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі культури і мистецтв 207

ПІДГОТОВКА ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Бержанір Анатолій. Формування творчої компетентності майбутніх докторів філософії як передумови їхньої інноваційної діяльності 215

Коляда Наталія, Ісаченко Вікторія, Коляда Тетяна. Наукова періодика як засіб популяризації соціальної роботи 223

Безлюдний Олександр, Кравченко Оксана, Коляда Наталія, Сафін Олександр. Дослідницька складова в підготовці Phd-здобувачів 241

КРАЩІ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Науково-дослідна тема «Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму»: дайджест подій і заходів
(Укладачі: **Кравченко Оксана, Молоченко Інна, Чупіна Катерина, Міщенко Марина, Резніченко Ірина, Левченко Наталія, Скочко Максим, Песоцька Юлія, Поліщук Олена, Салата Назар, Коляда Назарій**) 255

РЕЦЕНЗІЇ

Клименко Юлія. Рецензія на колективну монографію «Social and educational services for children with disabilities: history, theory and practice» (2021) 276

ІНФОРМАЦІЯ

Анонси 279

Для авторів 281

**RESEARCH COMPONENT IN THE PREPARATION
OF PHD-APPLICANTS**

Bezliudniy Oleksandr, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: [0000-0001-5191-4054](https://orcid.org/0000-0001-5191-4054)

E-mail: [bezludniy oi@ukr.net](mailto:bezludniy_oi@ukr.net)

Kravchenko Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-9732-6546

E-mail: okskravchenko@ukr.net

Safin Oleksandr, Doctor of Psychological Sciences, the Head of the Department of Psychology, Full Professor, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: [0000-0001-5745-8635](https://orcid.org/0000-0001-5745-8635)

E-mail: 245440ss@gmail.com

Koliada Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID 0000-0001-7743-7831

E-mail: Koliada_n@ukr.net

The article summarizes the practical experience of the Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University on the creation of organizational and technological conditions for the formation of research competencies in PhD-applicants.

In accordance with the content of educational and scientific programs and curricula, the preparation of doctors of philosophy includes theoretical study, practical training, conducting their own scientific research, and also provides for the involvement of graduate students in research activities in a higher education institution and the creation of favorable conditions for its implementation.

The Faculty of Social and Psychological Education of the Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University implements three educational and scientific programs (ESPs), the applicants of which join the work of scientific structural units of the faculty, providing both research and organization of the educational process of professional competencies and outcomes of the educational and scientific programs.

At the faculty, attention is paid to holding conferences and seminars of various levels. Such events are a classic form of providing opportunities for young scientists to test the results of their research, present in the scientific community through speeches, and expand the boundaries of scientific communication. An important area that ensures the combination of training with scientific research during the implementation of the Educational Program (EP) is the development of scientific research topics, the development and implementation of research projects within the framework of grant funding.

Participation in the work of the Scientific Society of Students and Postgraduates of the Faculty and the Council of Young Scientists contributes to the development of scientific interests of applicants for higher education.

Along with the adherence to principles of combining education with scientific research, the principles of student-centered learning, academic freedom, in particular in the choice of research topics, scientific supervisors, important attention is paid to the practices of observing academic integrity in the scientific activities of graduate students and their supervisors, teachers.

Keywords: *educational-scientific program, institution of higher education, scientific activity, graduate (post-graduate) student, guarantor, scientific supervisor.*

Постановка проблеми. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» з 2014 р. в Україні розпочався новий етап у підготовці наукових та науково-педагогічних кадрів. Із прийняттям Постанови КМУ щодо затвердження «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» (2016) у кожному закладі вищої освіти (ЗВО) та науковій установі вже накопичено значний досвід реалізації освітньо-наукових програм за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти.

Саме цей рівень вищої освіти, який відповідає 8 рівню Національної рамки кваліфікацій та третьому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти [7], передбачає оволодіння концептуальними та методологічними знаннями в галузі, формування вмінь ведення ґрунтовного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності, прагнення до постійного саморозвитку та самовдосконалення. Саме дослідницькі компетентності (усне та письмове представлення результатів власного наукового дослідження, управління науковими проєктами та / або укладання пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрація прав інтелектуальної власності тощо) виокремлюються серед загальнофілософських, мовних і спеціальних, визначених Порядком 2016 року.

Звернемося до Зальцбурзьких принципів, які у 2005 році були встановлені в Болонському процесі основою реформ докторської освіти. Відповідно до першого Зальцбурзького принципу, мета докторської освіти полягає в тому, щоб культивувати дослідницький настрій, виховувати гнучкість думки, творчість та інтелектуальну автономію за допомогою оригінального, конкретного дослідницького проєкту. Саме дослідницька практика формує таке мислення [9].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науково-дослідницька діяльність як чинник формування професійної мобільності сучасного фахівця є темою для рефлексії колективу науковців під керівництвом О. Повідайчик. Ним визначено, що науково-дослідницька діяльність – це практика здобуття нових науково обґрунтованих знань, спрямованих на планомірну зміну соціальної дійсності, яка реалізується в логічній послідовності через застосування відповідних форм і методів наукового пізнання.

У 2016 р. вийшла колективна монографія «Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів» [3], у якій розкрито сутність і етапи формування освітнього середовища університетів, орієнтованого на дослідження, форми організації та механізми управління науковою діяльністю суб'єктів освітнього процесу університетів, основні складові розвитку дослідницької компетентності, теоретичні основи забезпечення якості докторської підготовки, методологію реалізації викладання на основі досліджень, підходи до дослідницької підготовки в зарубіжних країнах, основні механізми розвитку кар'єри дослідника в системі вищої освіти, форми апробації концепції реалізації науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти на магістерському рівні. Заслуговує на увагу дисертаційне дослідження В. Меньяло, у якому авторка запропонувала теоретико-методичне обґрунтування та розв'язання наукової проблеми підготовки майбутніх докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності під час їх навчання в аспірантурі.

Потребує узагальнення практичного досвіду ЗВО України щодо створення організаційних та технологічних умов для формування дослідницьких компетентностей у PhD-здобувачів, що і є **метою** цієї розвідки.

Виклад основного матеріалу. Аналіз відомостей самооцінювання освітньо-наукових програм, які реалізують у ЗВО України, дає змогу з'ясувати змістові засади імплементації дослідницької компоненти в підготовці докторів філософії.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

ДОСЛІДНИЦЬКА СКЛАДОВА В РНД-ПРОГРАМАХ У ЗВО УКРАЇНИ

Назва ЗВО	Назва ОНП	Мета ОНП	Освітні компоненти	Заходи дослідницького характеру
Київський національний університет імені Тараса Шевченка https://cutt.ly/oKWlyCP	Освітні, педагогічні науки	Підготовка фахівців, інтегрованих у європейський та світовий науково-освітній простір, здатних до самостійної науково-дослідницької, науково-організаційної, педагогічно-організаційної та практичної діяльності в галузі освіти, культури, викладацької роботи в ЗВО	«Методологія науково-педагогічних досліджень (англійською мовою)»	Розробка кафедральних наукових тем, підготовка колективних монографій, участь у конференціях різного рівня; діяльність Наукового товариства студентів і аспірантів, Ради молодих учених
	Психологія	Підготовка висококваліфікованого, конкурентоспроможного, інтегрованого у світовий науково-освітній простір фахівця зі ступенем доктора філософії в галузі соціальних та поведінкових наук за спеціальністю «Психологія», здатного до самостійної науково-дослідницької, науково-організаційної та практичної діяльності в галузі теоретичної, прикладної та практичної психології, а також викладацької роботи у ЗВО.	«Методологія дисертаційного дослідження з психології»	

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

	Соціальна робота	Підготовка висококваліфікованих науковців, здатних розв'язувати комплексні проблеми в галузі соціальної роботи на основі глибокого переосмислення наявних знань та професійної практики, а також продукування інноваційних технологій у соціальній сфері, орієнтованих на підвищення соціального благополуччя, якості життя населення і результативності соціальної політики в умовах швидкозмінного соціального середовища	«Методологія дисертаційного дослідження з соціальної роботи»	
Київський університет імені Бориса Грінченка https://cutt.ly/YKWIoVJ	Освітні, педагогічні науки	Забезпечення освітньо-наукової підготовки здобувачів вищої освіти у галузі знань Освіта, яка передбачає розвиток їх наукового мислення, дослідницької компетентності, здатності до самостійної науково-дослідницької діяльності й реалізації теми наукового дослідження; створення умов для продукування здобувачами нових знань, інноваційних ідей, їх імплементації в наукових установах і ЗВО та професійної самореалізації здобувачів.	«Розвиток наукової галузі» «Науково-дослідна інфраструктура в галузі»	Організація гостьових лекцій за участі колег чи відомих наукових експертів у тій чи іншій сфері з метою публічного обговорення на лекційному занятті зі здобувачами важливих аспектів досліджень; залучення аспірантів до участі в наукових проектах, наукових спільнотах, інтернет-форумах і дискусіях для обговорення та опрацювання важливих наукових питань.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

	Психологія	Забезпечення освітньо-наукової підготовки дослідників у сфері психології, що передбачає сприяння їх особистісно-професійному розвитку засобами вдосконалення академічних і спеціальних здібностей, розкриття творчого потенціалу, успішну реалізацію наукового дослідження, його презентацію та використання результатів у прикладних умовах; створює умови для розвитку наукового мислення, дослідницької компетентності та самореалізації здобувачів; стимулює напрацювання нових інноваційних ідей і проектів.	«Філософія і методологія наукової діяльності» «Стратегії наукових досліджень» «Розвиток наукової галузі» «Науково-дослідна інфраструктура»	Участь у наукових проектах, наукових спільнотах, інтернет-форумах і дискусіях для обговорення та опрацювання важливих наукових питань, презентації наукових доповідей на конференціях, належного оформлення документів для отримання дослідницьких грантів.
	Соціальна робота	Підготовка дослідників у галузі соціальної роботи, що передбачає успішну реалізацію ними наукового дослідження, створює умови для розвитку в них наукового мислення, дослідницької компетентності та їхньої самореалізації, стимулює дослідників до інновацій у науковій та професійній діяльності.	«Філософія і методологія наукової діяльності» «Стратегії наукових досліджень» «Науково-дослідна інфраструктура в галузі» «Методологія	Організація гостьових лекцій за участі колег чи наукових експертів у тій чи тій сфері з метою обговорення важливих аспектів досліджень; використання на заняттях спеціальних відеоматеріалів, презентацій, інших матеріалів, завчасно зібраних і підготовлених, які стосуються

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

			досліджень у соціальній роботі»	досліджуваних проблем і відображають погляди авторитетних учених; залучення останніх результатів наукових досліджень для їх опрацювання і обговорення на лекційних та практичних заняттях; розробка спеціального пакета наукових завдань для планування і проведення різного роду наукових експериментів, написання рецензій, презентації наукових доповідей на конференціях, належного оформлення документів для отримання дослідницьких грантів тощо; залучення аспірантів до участі в наукових проєктах та наукових спільнотах для обговорення важливих наукових питань.
Харківський національний педагогічний	Освітні, педагогічні науки	Формування майбутнього дослідника як громадянина, патріота, носія культури,	«Розвиток світової та вітчизняної педагогічної	Участь у діяльності науково-методичних лабораторій та Ради

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

<p>університет імені Г. Сковороди</p> <p>https://cutt.ly/1KWlIgzX</p>		<p>висококваліфікованого, конкурентоспроможного, інтегрованого до міжнародної академічної спільноти фахівця, здатного провадити дослідницько-інноваційну й професійно-педагогічну діяльність у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, генерувати нові ідеї в зазначеній галузі.</p>	<p>думки»</p> <p>«Методологія науково-педагогічного дослідження та презентація його результатів»</p> <p>«Інновації в освіті»</p>	<p>молодих учених, презентація поточних результатів власних досліджень, участь у науково-практичних конференціях; залучення до написання кількох випусків міжнародної колективної монографії.</p>
	<p>Психологія</p>	<p>Підготовка фахівців з психології, обізнаних у природі психічних явищ, інструментально-озброєних методами їх наукового дослідження, здатних розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері психології, що передбачає глибоке переосмислення наявних і творення нових систем знань та/або професійних практик.</p>	<p>«Методологія наукових психологічних досліджень»</p>	<p>Участь у заходах з освітньої, наукової, науково-дослідної діяльності, зокрема публікації у фахових виданнях, збірниках наукових праць і матеріалах конференцій; у роботі науково-практичного гуртка кафедри психології та «Науково-практичного товариства докторантів-психологів»; залучення до збору та обробки інформації для реалізації науково-дослідної, госпдоговірної тематики, проведення психологічних досліджень.</p>

В. Меньяло визначає дослідницьку діяльність як пізнавальну творчу діяльність, що розгортається за структурою наукового дослідження і спрямована на відтворення наявної та отримання нової інформації, а під дослідницько-інноваційною діяльністю докторів філософії розуміє комплексну діяльність, спрямовану на створення, освоєння та поширення нових знань з метою вирішення природничих і суспільних проблем, результатом якої залежно від рівня обробки нових знань є науково-інформаційний (публікації, звіти, дисертації), науково-інноваційний (технології, моделі, проєкти) або інноваційний (товари та послуги) продукти [5].

Згідно з нормативними вимогами основними завданнями дослідницької діяльності PhD-здобувачів є розробка й реалізація дослідницьких проєктів; участь у грантових програмах і конкурсах наукових проєктів вітчизняного і міжнародного рівнів; подання заявок на отримання свідоцтв авторського права; публікація результатів наукових досліджень у наукових фахових виданнях України або зарубіжних країн, зокрема тих, що входять до міжнародних наукометричних баз даних Scopus або Web of Science; участь у міжнародних і вітчизняних наукових конференціях; участь у програмах із міжнародної академічної мобільності; дотримання принципів академічної доброчесності [5].

Відповідно до змісту освітньо-наукових програм та навчальних планів підготовка докторів філософії включає теоретичне навчання, практичну підготовку, проведення власного наукового дослідження, а також передбачає залучення аспірантів до дослідницької діяльності в ЗВО та створення сприятливих умов для її реалізації.

Наукове середовище ЗВО формують якісний кадровий потенціал науково-педагогічних працівників та наукових керівників, належна матеріально-технічна база, інформаційно-комунікаційні технології, відповідна наукова інфраструктура, кваліфікований супровід та консультування, система мотивації та заохочення здобувачів до інноваційної дослідницької діяльності.

Забезпечення сприятливого середовища для реалізації докторської освіти є одним із Зальцбурзьких принципів. Створити структури – означає взяти на себе інституційну відповідальність за навчання через дослідження, як це визначено другим Зальцбурзьким принципом. Докторська освіта – це індивідуальний шлях; структури повинні підтримувати індивідуальний розвиток, а не створювати однорідність чи передбачуваність. Мета структурування докторської освіти має полягати в тому, щоб забезпечити різноманітні та інклюзивні дослідницькі середовища високої якості як основи докторської освіти.

Заслуговує на увагу твердження О. Ярошенко, що під впливом освітнього середовища університету у здобувача з'являється бажання займатись науково-дослідницькою діяльністю, відбувається формування його готовності до наукового пошуку. Освітнє середовище має значення для ціннісного ставлення студентів до науки як до рушія прогресу. У ньому одержують визнання досягнуті здобувачами вищої освіти наукові результати [3].

На факультеті соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини реалізують три освітньо-наукові програми зі спеціальностей «231 Соціальна робота» (гарант – проф. Н. М. Коляда), «053 Психологія» (гарант – проф. О. Д. Сафін), «011 Освітні, педагогічні науки» (гарант – проф. О. М. Коберник).

Здобувачі вищої освіти за кожною освітньо-науковою програмою долучаються до *роботи наукових структурних підрозділів* факультету: Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування НАПН та МОН України (директор – проф. Н. М. Коляда); науково-дослідних лабораторій Науково-дослідна лабораторія «Педагогічне краєзнавство Черкащини» (керівник – проф. Н. М. Коляда); Науково-дослідна лабораторія педагогічної компетентності (керівник – доц. В. В. Бойченко), «Удосконалення майстерності майбутнього психолога імені Анни Іванівни Кагальняк» (керівник – доц. С. Ю. Діхтяренко); науково-практичних центрів: Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» (керівник – викладач кафедри психології К. О. Чупіна); Центр психологічного діагностування та тренінгових технологій «Інсайт» (керівник – викладач кафедри психології О. Р. Поліщук); Науково-практичний центр родинного виховання (керівник – к. пед. наук, доц. В. М. Полехіна); Гендерний центр (керівник – д. пед. н., доц. О. О. Кравченко); Молодіжний центр «START» (керівник – к. пед. н., доц. Н. В. Левченко); Школа передового досвіду «Школа соціальних знань» (керівник – к. пед. н., доц. Г. В. Бондаренко); освітньо-наукова лабораторія «Цифровізація соціального обслуговування та психологічного консультування» (керівник – доктор філософії М. О. Скочко).

Залучення аспірантів до такої наукової інфраструктури забезпечує як здійснення науково-дослідницьких розвідок, так і організацію освітнього процесу з формування фахових компетентностей та програмних результатів навчання за ОНП. Тематика дисертаційних досліджень відповідає змісту і завданням цих наукових структурних підрозділів, що дає змогу підсилити унікальність ОНП та забезпечити відповідність наукового середовища студентоцентрованому підходу професійної підготовки.

На факультеті значну увагу приділяють *проведенню різного рівня конференцій та семінарів*. Кафедри факультету постійно організовують міжнародні науково-практичні конференції спільно із зарубіжними співorganizаторами, всеукраїнські науково-практичні конференції, всеукраїнські науково-методичні семінари тощо, зокрема: Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасні проблеми обдарованості особистості» (20–21 травня 2021 р.); II Всеукраїнський науково-практичний онлайн-симпозіум з «Інклюзивно-реабілітаційно-соціального туризму» з міжнародною участю (27 травня 2021 р.); Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (22 квітня 2021 р.); Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (12 жовтня 2021 р.); Всеукраїнську науково-практичну конференцію з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (31 травня 2021 р.).

Такі заходи є класичною формою надання можливостей молодим ученим апробувати результати своїх досліджень, презентувати в науковому колі під час виступів, розширювати межі наукової комунікації.

Важливим напрямом, що забезпечує поєднання навчання і наукових досліджень під час реалізації ОП, є *розробка науково-дослідних тем*, які фінансують із державного бюджету, та госпдоговірних тем тощо. Молоді вчені факультету виконують науково-дослідну тему «Соціально-психологічна реабілітація дітей та

молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму» (державний реєстраційний номер 0119U103978). Це дозволяє розширити межі наукових досліджень аспірантів та долучитися до розробки нових актуальних тем, які відповідають пріоритетним напрямам наукового розвитку.

На сьогодні виокремлюється перспективний напрям активностей аспірантів – це *розробка і реалізація дослідницьких проєктів у межах грантового фінансування* вітчизняних і міжнародних донорів. Успішними практиками є проєкти: «Вчимося разом чути та долати соціальну ізоляцію» за підтримки Британської ради в Україні; «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта» за фінансової підтримки Українського культурного фонду; «Соціальна інклюзія дистанційного освітнього процесу» із закладами освіти та інклюзивно-ресурсними центрами Черкаської, Кіровоградської та Одеської областей.

Крім того, аспіранти за результатами проведених досліджень надають *наукові послуги*: розроблено навчально-методичне забезпечення діяльності інклюзивного табору на замовлення Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради; навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців за професією 5133 Супроводжувач осіб з інвалідністю на замовлення Київського міського центру соціальної, професійної та трудової реабілітації інвалідів; науково-теоретичні основи технології соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами засобами каністерапії на замовлення Клубу собаківництва Товариства сприяння обороні України.

Відповідно до запиту Науково-дослідного інституту праці і зайнятості населення (лист № 73\05 від 22.02.2021 р.) співробітники є в складі робочих груп з розробки професійних стандартів за професіями соціальної сфери, а саме: Професійного стандарту для професії «2351.2 Методист навчально-методичної роботи з надання соціальних послуг»; Професійного стандарту для професії «2340 Вихователь соціальний по роботі з дітьми з інвалідністю».

У межах підготовки здобувачів вищої освіти за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти, а саме згідно з 10 критерієм «Навчання через дослідження» актуалізують *діяльність наукові школи*. На факультеті їх функціонує 5: наукова школа доктора педагогічних наук, професора Олександра Миколайовича Коберника «Теорія, історія і практика застосування проєктної технології у середній та вищій школі»; наукова школа доктора педагогічних наук, професора Тетяни Дмитрівни Кочубей «Актуальні проблеми освіти і виховання: історія, сучасність, перспективи»; наукова школа доктора педагогічних наук, професора Наталії Миколаївни Коляди «Актуальні проблеми соціального виховання в теорії та історії педагогіки»; наукова школа доктора психологічних наук, професора Олександра Джамільовича Сафіна «Майбутній практичний психолог як активний суб'єкт психологічної практики»; наукова школа доктора педагогічних наук, професора Оксани Олексіївни Кравченко «Актуальні проблеми соціальної роботи в громаді: історія, теорія, практика».

Розвитку наукових інтересів здобувачів вищої освіти сприяє участь у роботі *Наукового товариства студентів та аспірантів факультету*. За ініціативи Товариства постійно відбуваються студентські наукові конференції: Всеукраїнська студентська науково-практична онлайн-конференція «Дистанційне навчання у закладі вищої освіти в умовах пандемії: виклики сучасності» (30

березня 2021 р.); Всеукраїнська студентська науково-практична онлайн-конференція «Актуальні питання професійної діяльності соціального працівника та психолога в сучасному світі» (28 жовтня 2021 р.). У 2022 р Товариство запропонувало провести Міждисциплінарний PhD колоквиум з проблем підготовки докторів філософії в Україні та за кордоном.

На факультеті діє *Рада молодих науковців*, яка ініціює та організовує різні форми наукової діяльності. До складу ради входить 24 молоді вчені, серед яких 2 доктори наук, 13 – кандидатів наук та 9 учених без наукового ступеня.

Участь у таких об'єднаннях здобувачів вищої освіти дозволяє сформувати навички науково-дослідницької діяльності. Погоджуємося із твердженням українських дослідників, що під час наукового пошуку розвиваються відповідальність, організованість, культура виконання наукового дослідження та презентації результатів, а також наукова етика. Зазначені компоненти впливають на формування загальнокультурних і професійних компетенцій [6].

З метою розширення академічних зв'язків та можливості спілкування із ученими інших ЗВО практикується проведення *гостьових лекцій* з актуальних питань галузей знань, які відповідають профілям освітньо-наукових програм у межах діяльності Ради роботодавців факультету, до складу якої входять співробітники науково-дослідних установ.

Відповідно до внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти постійно *вивчається думка учасників освітнього процесу*.

Проаналізуємо результати анонімних опитувань аспірантів [9]. На запитання щодо задоволеності навчанням за обраною освітньо-науковою програмою фактично всі учасники дали позитивні відповіді, зокрема про відповідність змісту освітньо-наукової програми і наукових інтересів аспіранта; забезпечення повноцінної підготовки до дослідницької діяльності в ЗВО за спеціальністю; організацію наукових заходів професійного спрямування (конференцій, семінарів, тренінгів, лекторіїв, зустрічей тощо); забезпечення можливості проведення й апробації результатів наукових досліджень відповідно до тематики; надання доступу до використання лабораторій і обладнання; залучення аспірантів до організації та участі в наукових заходах тощо.

З-поміж пропозицій, наданих аспірантами, – продовжувати позитивну практику інформаційно-консультаційного супроводу здобувачів ступеня доктора філософії, зокрема в реалізації дослідницької складової освітньо-наукової програми.

Результати опитувань наукових керівників здобувачів ступеня доктора філософії, розробників освітньо-наукових програм також засвідчили якісний стан реалізації наукової складової. З-поміж побажань для подальшого розвитку – постійне оновлення змісту наукової складової ОНП, а саме тематики наукових досліджень аспірантів відповідно до напрямів діяльності науково-дослідницьких структур, сучасних потреб освіти і науки, місії та стратегії університету.

Загалом результати опитування свідчать, що дослідницька діяльність є вагомим складовим елементом підготовки майбутнього дослідника і задовольняє здобувачів формами роботи, відповідним навчально-методичним супроводом та консультативною допомогою.

Поряд із дотриманням принципів поєднання навчання з науковими дослідженнями, принципами студентоцентрованого навчання, академічної

свободи, зокрема у виборі тематики наукових досліджень, наукових керівників, важливу увагу надають практикам *дотримання академічної доброчесності* в науковій діяльності аспірантів та їхніх наукових керівників, викладачів. З цією метою на факультеті створена Група сприяння академічній доброчесності та постійно проводять заходи, що популяризують нетерпимість до проявів плагиату та недоброчесних практик.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, дослідницька діяльність здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є різноаспектною. Насамперед вона передбачає проведення власного оригінального наукового дослідження та включає різні види активностей дослідницького характеру в умовах закладу вищої освіти із наявною системою заходів та відповідним науковим середовищем. Визначальними у цьому є інтереси і наміри здобувачів, можливості для формування їхньої індивідуальної освітньої траєкторії, рівень самостійності та доступності ресурсів закладу вищої освіти. Саме дослідницька спрямованість насичує зміст усіх навчальних дисциплін та виробничих практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бреус Ю., Колісник Л., Меньяло В., Ніколаєв Є. Здобутки і виклики експерименту з присудження наукового ступеня доктора філософії : аналітичний звіт. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. 84 с.
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата запити: 23.04.2022).
3. Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів : монографія / О. І. Бульвінська, Н. О. Дівінська, Н. О. Дяченко та ін. ; за ред. О. Г. Ярошенко. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. 178 с.
4. Кравченко О., Коляда Н. Підготовка PhD здобувачів до управління науковими проектами: з досвіду реалізації ОНП «Соціальна робота». *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Випуск 2 (7). С. 322–331.
5. Меньяло В. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 43 с.
6. Повідайчик О. С. Науково-дослідницька діяльність як чинник формування професійної мобільності сучасного фахівця. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота* : зб. наук. праць / гол. ред. І. Кузьма. Ужгород : Говерла, 2021. Вип. 1 (48). С. 338–342.
7. Постанова КМУ «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата запити: 21.03.2022).
8. Постанова КМУ «Про затвердження порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text> (дата запити: 12.03.2022).
9. Факультет соціальної та психологічної освіти: офіційний сайт. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/> (дата запити: 02.05.2022).

REFERENCES

1. Breus Yu., Kolisnyk L., Meniailo V., Nikolaiev. Zdobutky i vyklyky eksperymentu z prysudzhennia naukovooho stupenia doktora filosofii : analitychnyi zvit. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2021. 84 s.
10. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» (2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (data zapytu: 23.04.2022).

3. Kontsepsiia ta metodolohiia realizatsii naukovo-doslidnytskoi diialnosti sub'iektiv navchalno-vykhovnoho protsesu universytetiv : monohrafiia / O. I. Bulvinska, N. O. Divinska, N. O. Diachenko ta in. ; za red. O. H. Yaroshenko. Kyiv : Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy, 2016. 178 s.
4. Kravchenko O., Koliada N. Pidhotovka PhD zdobuvachiv do upravlinnia naukovykh proiektamy: z dosvidu realizatsii ONP «Sotsialna robota». Sotsialna robota ta sotsialna osvita. 2021. Vypusk 2 (7). S. 322-331.
5. Meniailo V. I. Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh doktoriv filosofii do doslidnytsko-innovatsiinoi diialnosti : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2020. 43 s.
6. Povidaichyk O. S. Naukovo-doslidnytska diialnist yak chynnyk formuvannia profesiinoi mobilnosti suchasnoho fakhivtsia. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia: Pedagogika. Sotsialna robota: zb. nauk. prats / hol. red. I. Kuzma. Uzhhorod : Hoverla, 2021. Vyp. 1 (48). S. 338 – 342.
7. Postanova KМУ «Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (data zapytu: 21.03.2022).
8. Postanova KМУ «Pro zatverdzhennia poriadku pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u zakladakh vyshchoi osvity (naukovykh ustanovakh)» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text> (data zapytu: 12.03.2022).
9. Fakultet sotsialnoi ta psykhologichnoi osvity: ofitsiinyi sait. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/> (data zapytu: 02.05.2022).

КРАЩІ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 364-786-053.5-053.6-056.26:338.48-2-056.26

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ТЕМА

«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ»: ДАЙДЖЕСТ ПОДІЙ І ЗАХОДІВ

Укладачі: Кравченко Оксана, Молоченко Інна, Чупіна Катерина, Міщенко Марина, Резніченко Ірина., Левченко Наталія, Скочко Максим, Песоцька Юлія, Поліщук Олена, Салата Назар, Коляда Назарій.

В огляді висвітлено дайджест подій і заходів, що відбулися на базі Уманського державного педагогічного університету у межах розробки науково-дослідної теми «Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму» за участі науково-педагогічних працівників, аспірантів, магістрів та студентів протягом першого півріччя 2021 року.

Над розробкою цієї тематики працюють члени Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Мета діяльності Центру – консолідація зусиль відповідних структурних підрозділів університету, залучених органів виконавчої влади та громадських організацій, що спрямовані на соціально-педагогічну та психологічну підтримку осіб з особливими освітніми потребами в їхній адаптації до студентського та педагогічного колективу, інтеграції в освітнє та соціальне середовище.

Ключові слова: соціально-психологічна реабілітація, діти і молодь з особливими освітніми потребами, інклюзивний туризм, науково-дослідна робота.

RESEARCH TOPIC

«SOCIAL-PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF CHILDREN AND YOUTH WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS OF INCLUSIVE TOURISM»: DIGEST OF EVENTS AND ACTIVITIES

The review covers a digest of events and activities that took place on the basis of Uman State Pedagogical University in the development of research topic «Socio-psychological rehabilitation of children and youth with special educational needs through inclusive tourism» with the participation of researchers, graduate students, masters and students during the first half of 2021.

Members of the Center for Social and Educational Integration and Inclusive Rehabilitation and Social Tourism «Without Barriers» of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University are working on the development of this topic. The purpose of the Center is to consolidate the efforts of relevant departments of the university, executive bodies and NGOs aimed at socio-pedagogical and psychological support of people with special educational needs in their adaptation to the student and teaching staff, integration into the educational and social environment.

Keywords: social and psychological rehabilitation, children and youth with special educational needs, inclusive tourism, research work.

З-поміж викликів сьогодення заслуговує на увагу проблема забезпечення рівних прав і можливостей для людей з інвалідністю у всіх сферах життєдіяльності. Для факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини пріоритет – створення умов та розробка дієвих технологій для здобуття освіти молоддю з